

Kā panākt efektivitāti: Tiesību aizsardzības līdzekļi un sankcijas dzimumdiskriminācijas gadījumos

Asoc.prof. Kristīne Dupate

Tiesību aizsardzības līdzekļi ES tiesību pārkāpuma gadījumā

Nacionālā procesuālā autonomija:

- ES tiesības DV tiesību sistēmā tiek piemērotas saskaņā ar DV tiesībām (procesuālajām + materiālajām normām)
- **ES Tiesa (spriedums lietā Raimund C-425/16 , 40.p.)**

«Šādā kontekstā ir jāatgādina, ka saskaņā ar Tiesas pastāvīgo judikatūru, ja attiecīgajā jautājumā nav Savienības tiesiskā regulējuma, katras dalībvalsts tiesību sistēmā saskaņā ar procesuālās autonomijas principu ir jānosaka kompetentās tiesas un jāparedz procesuālā kārtība prasībām, kas tiek celtas, lai nodrošinātu to tiesību aizsardzību, kuras attiecīgajām personām ir noteiktas Savienības tiesībās, un dalībvalstis katrā ziņā ir atbildīgas par šo tiesību efektīvas aizsardzības nodrošināšanu katrā konkrētā gadījumā [...]»

Tiesību aizsardzības līdzekļi ES tiesību pārkāpuma gadījumā

- Lai gan saskaņā ar nacionālā procesuālā autonomija ES dalībvalstis pašas nosaka tiesību aizsardzības līdzekļus, tomēr jāievēro:

- **Efektivitātes princips**
- **Ekvivalences princips**

- **ES Tiesa (spriedums lietā Santana C-177/10, 89.p.)**

«Šajā ziņā, kā izriet no iedibinātas judikatūras, procesuālā kārtība prasībām, kas paredzēta, lai aizsargātu tiesības, kuras attiecīgajām personām ir paredzētas Savienības tiesībās, nedrīkst būt nelabvēlīgāka par kārtību, kas attiecas uz līdzīgām prasībām valsts teritorijā (līdzvērtības princips), nedz arī padarīt par neiespējamu vai pārmērīgi apgrūtināt to tiesību izmantošanu, kas piešķirtas ar Savienības tiesību sistēmu (efektivitātes princips) [...]»

Tiesību aizsardzības līdzekļi ES tiesību pārkāpuma gadījumā

Efektivitātes princips

- **ES Tiesa (spriedums lietā Santana C-177/10, 92.p.)**

«Saistībā ar efektivitātes principa piemērošanu no Tiesas judikatūras izriet, ka ikviens gadījums, kad rodas jautājums, vai valsts procesuālā tiesību norma nepadara neiespējamu vai pārmērīgi neapgrūtinā tiesību, ko indivīdiem piešķir Savienības tiesības, piemērošanu, tāpat ir jāanalizē, ņemot vērā šīs tiesību normas vietu visā procesā, tās norisi un īpatnības dažādu instanču valsts tiesās. Šajā aspektā attiecīgā gadījumā ir jāņem vērā principi, kas ir valsts tiesu sistēmas pamatā, piemēram, tiesību uz aizstāvību aizsardzība, tiesiskās drošības princips un pienācīga procesa norise [...]»

Tiesību aizsardzības līdzekļi ES diskriminācijas aizlieguma tiesību pārkāpuma gadījumā

- Direktīvas 2006/54 25.pants (Direktīvas 2000/43 15.pants; Direktīvas 2000/78 17.pants)

Sankcijas

«Dalībvalstis paredz noteikumus par sankcijām, kas piemērojamas par to valsts noteikumu pārkāpumiem, kuri pieņemti saskaņā ar šo direktīvu, un veic visus vajadzīgos pasākumus, lai nodrošinātu minēto sankciju piemērošanu. Sankcijām, kas var iekļaut kompensācijas maksājumu upurim, jābūt efektīvām, samērīgām un preventīvām.[...]»

Tiesību aizsardzības līdzekļi ES diskriminācijas aizlieguma tiesību pārkāpuma gadījumā

- ES Tiesas spriedums lietā Firma Feryn C-54/07 (36.-37.p.):

«36. Direktīvas 2000/43 15. pantā dalībvalstīm uzticēts noteikt saskaņā ar šo direktīvu pieņemto valsts tiesību normu pārkāpumiem piemērojamo sankciju sistēmu. Šajā pantā precizēts, ka šīm sankcijām jābūt efektīvām, proporcionālām un preventīvām, un paredzēts, ka šīs sankcijas var ietvert kompensācijas izmaksāšanu upurim.

37. Tādējādi Direktīvas 2000/43 15. pantā dalībvalstīm noteikts pienākums savā tiesību sistēmā veikt pietiekami iedarbīgus pasākumus, lai sasniegtu šīs direktīvas mērķi, un tas ir jā dara tādā veidā, lai attiecīgās personas valsts tiesās varētu uz šiem pasākumiem efektīvi atsaukties, nodrošinot efektīvu savu tiesību aizsardzību tiesā. Tomēr Direktīvā 2000/43 nav noteiktas konkrētas sankcijas, bet dalībvalstīm lauks izvēlēties no vairākiem risinājumiem, kas ir piemēroti, lai sasniegtu šīs direktīvas mērķi.»

Tiesību aizsardzības līdzekļi ES diskriminācijas aizlieguma tiesību pārkāpuma gadījum

Kompensācijas apmērs

- Ja valstis izvēlas kā tiesību aizsardzības līdzekli kompensāciju, tad tai ir jābūt, kas:
 - 1) garantē patiesu un efektīvu tiesību aizsardzību
 - 2) rada atturošu efektu uz darba devēju
 - 3) ir adekvāta attiecībā uz nodarīto kaitējumu
(*ES Tiesas spriedums lietā Colson 14/83, 23.p.*)

Tiesību aizsardzības līdzekļi Latvijā

- **Administratīvais pārkāpums**
 - Nodarbinātības jomā
 - Darba likuma 161.pants
 - Attiecībā uz piekļuvi precēm un pakalpojumiem
 - -----
- **Tiesības celt prasību civilprocesuālajā kārtībā**
 - Nodarbinātības jomā
 - Darba likuma 34(1)., 60(3)., 95(2).pants
 - Attiecībā uz piekļuvi precēm un pakalpojumiem
 - Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 3¹(11).pants
 - Fizisko personu – tiesiska darījuma dalībnieku – diskriminācijas aizlieguma likuma 5.pants

Tiesību aizsardzības līdzekļi Latvijā

Efektivitātes princips

- **Administratīvais pārkāpums**

- Nodarbinātības jomā
 - Darba likuma 161.pants – soda apmērs fiziskām personām no 28 – 70 vienības (EUR 140-350), juridiskajām personām no 70-140 vienībām (EUR 350 – 700)
- Attiecībā uz piekļuvi precēm un pakalpojumiem

- -----

- **Tiesības celt prasību civilprocesuālajā kārtībā**

- Tiesības uz zaudējumu atlīdzību un **kompensāciju par morālo kaitējumu** - Darba likuma 29(8).pants, Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 3¹(11).pants, Fizisko personu – tiesiska darījuma dalībnieku – diskriminācijas aizlieguma likuma 5.pants

Tiesību aizsardzības līdzekļi Latvijā

Efektivitātes princips

- **Administratīvais pārkāpums**

- Attiecībā uz piekļuvi precēm un pakalpojumiem
 - ----- ???
 - Kuros gadījumos diskriminācija attiecībā uz piekļuvi precēm un pakalpojumiem būs tik nopietna, lai persona lemtu par prasības celšanu tiesā???

- **Tiesības celt prasību civilprocesuālajā kārtībā**

- Tiesības uz zaudējumu atlīdzību un **kompensāciju par morālo kaitējumu** - Darba likuma 29(8).pants, Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 3¹(11).pants, Fizisko personu – tiesiska darījuma dalībnieku – diskriminācijas aizlieguma likuma 5.pants
- **Tiesas noteiktais kompensāciju apmērs:**
 - Vai samērīgs pret nodarīto kaitējumu?
 - Vai nodrošina preventīvu (atturošu) efektu uz diskriminētāju?

Tiesību aizsardzības līdzekļi Latvijā Efektivitātes un līdzvērtības princips. Termiņi

- **ES Tiesa (spriedums lietā Santana C-177/10, 93.p.)**

«Tādējādi Tiesa ir atzinusi, ka Savienības tiesībām atbilst saprātīgu termiņu noteikšana prasības celšanai, kuru neievērošanas gadījumā tiesiskās drošības interesēs iestājas noilgums, jo šādi termiņi nepadara praktiski neiespējamu vai pārmērīgi neapgrūtina to tiesību īstenošanu, ko piešķir Savienības tiesību sistēma. Attiecībā uz noilguma termiņiem Tiesa ir nolēmusi arī, ka dalībvalstīm attiecībā uz valsts tiesisko regulējumu, kas ietilpst Savienības tiesību piemērošanas jomā, ir jānosaka termiņi, ņemot vērā tostarp pieņemamo lēmumu nozīmīgumu ieinteresētajām personām, piemērojamo procedūru un tiesību aktu sarežģītību, personu, kas var tikt ietekmētas, skaitu un citas vērā ņemamas sabiedriskas vai privātas intereses [...]»

Tiesību aizsardzības līdzekļi Latvijā Ekvivalences jeb līdzvērtības princips. Termiņi

- **Termiņi Darba likumā**

	Diskriminācija	Cits tiesību pārkāpums
Pieņemšana darbā	3 mēneši (DL 34(1).pants)	-----
Darba attiecību pārtraukšana pārbaudes laikā	1 mēnesis (DL 48.pants)	-----
Nodarbinātības nosacījumi	3 mēneši (DL 95(2).pants)	2 gadi (DL 31(1).pants)
t.sk. darba samaksa	3 mēneši (DL 60(3).pants)	2 gadi (DL 31(1).pants)
Darba attiecību pārtraukšana	1 mēnesis (DL 122(1).pants)	1 mēnesis (DL 122(1).pants)

Tiesību aizsardzības līdzekļi Latvijā Ekvivalences jeb līdzvērtības princips. Termiņi

• Termiņi Darba likumā

- Ar ko praksē atšķiras procesuāls termiņš (DL 31(1).pants) no prekluzīvā termiņa (piemēram, DL 60(3)., 95(2).pants)?
- Cik daudz praksē ir gadījumu, kuros darbinieks patiesi turpina strādāt pie darba devēja, pret kuru cēlis prasību tiesā?

Izmantotā literatūra

- K.Dupate, *Tiesu prakse darba tiesībās: Eiropas Savienības tiesību un tiesu prakses, kā arī starptautisko konvenciju ietekme darba tiesību vidē (tiesu prakse, normatīvā regulējuma salīdzinājums) 2015.-2020.gads*,
https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesu_prakses_apkopojumi/2021/1_3%20Darba%20tiesibas_Civilties-joma_Dupate.pdf